

EL PARADIGMA DE LES "INHUMACIONS INFANTILS" I LA NECESSITAT D'UN NOU ENFOCAMENT TEORIC

ORLANDO BARRIAL I JOVÉ*

Va ser als anys 50 durant les primeres excavacions al poblat ibèric del Turó de Ca n'Olivé (Cerdanyola del Vallès, Vallès Occidental) quan als seus excavadors els cridà l'atenció la troballa d'unes restes òssies sota el paviment de dues habitacions que, davant la seva sorpresa, pertanyien a infants de curta edat¹. Posteriorment en M. Tarradell, en un breu article, cridaria l'atenció sobre aquest fenomen, aportant noves dades al respecte que feien pensar en que Ca n'Olivé no fos un cas aïllat, i això el va dur a apuntar la possibilitat de que es tractés d'un ritual fins el moment desconegut per la comunitat científica². Des de llavors les troballes s'han multiplicat, no ja al llarg de l'amplia franja que ocupa la cultura ibèrica de la zona de Llevant, sinó més enllà, en altres àrees del nord i interior de la península, de Múrcia a Valladolid, passant per Burgos³, el Principat⁴, SE de França⁵, l'Aragó⁶, el País Valencià⁷ i Euskadi⁸, fins

* Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (CRAC).

1. Fa aproximadament un any vam demanar al Dr. Domènec Campillo que reestudiés les restes infantils de Ca n'Olivé que es trobaven al Museu Arqueològic de Barcelona. Les edats difereixen bastant de les que havia diagnosticat el Dr. Fusté, ja que van resultar ser tots nadons o fetus a terme, i hi ha un individu més dels que s'havia dit (possible cas de bessons). En aquest sentit veure J. BARBERA ET AL., *El poblado prerromano del Turó de Can Olivé, de Cerdanyola (Barcelona)*, a Ampurias XXII-XXIII, pág. 219. 1960-61, i D. CAMPILLO, *Estudi de les restes infantils del Turó de Ca n'Olive*. (inèdit)
2. M. TARRADELL, *Enterramientos infantiles en el interior de habitaciones ibéricas*, a Pyrenae 1, págs. 174-175. 1965.
3. Pels casos de Valladolid i Burgos es pot consultar J. D. SACRISTAN, *La Edad del Hierro en el Valle Medio del Duero*, Universidad de Valladolid/Junta de Castilla-León. Valladolid 1986.
4. Veure X. BALLBE ET AL., *Distribución del espacio en el poblado ibérico de la Peña del Moro de Sant Just Desvern (Baix Llobregat)*, a Arqueología Espacial 9, págs. 303-320. Teruel 1986; A. LOPEZ ET AL., *Establiment ibèric i romà de Darró*, a Història i Arquitectura. *La recerca històrica en el procés d'intervenció en els monuments*, memòria de 1984 del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona. Barcelona 1986; O. BARRIAL, *Aproximación al estudio del rito del sacrificio entre los pueblos ibéricos. El ejemplo de Cataluña*, comunicació presentada al Congreso de Jóvenes Historiadores y Geógrafos. Madrid, desembre de 1988 (en premsa), i J.M. LLORENS ET AL., *Les excavacions de 1987-1988 a l'illa d'en Reixac (Ullastret, Alt Empordà)*, a Tribuna d'Arqueologia 1988-1989. Generalitat de Catalunya (en premsa).

i tot tenim un cas semblant al poblat de La Coronilla (Molina de Aragón, Guadalajara), segons ens ha informat na M.ª Luisa Cerdeño⁹.

Vist el factor geogràfic¹⁰, cal també destacar el cronològic. Respecte als possibles antecedents d'aquest ritu, que el paradigma del que aquí tractem intenta explicar, remetem als interessats a dos treballs on es pot trobar un recull de les poques dades que hi ha sobre aquest punt¹¹. Troballes de restes infantils en vivenda les constatem ja al segle VII a.C., a Cortes de Navarra i La Hoya¹², i aquest ritu perdura a la Península fins l'Alt Imperi¹³, encara que a Catalunya no se'n troben abans del darrer terç del segle V a.C., al poblat ibèric de la Penya del Moro (Sant Just Desvern, Barcelonès)¹⁴, però en general la cronologia la podríem situar entre els segles IV a.C. i II d.C. Que nosaltres en tinguem notícia no s'han localitzat casos d'aquesta mena en moments posteriors, doncs els enterraments medievals en vivenda¹⁵ i els dels infants no bate-

5. M. LOUIS, O.J. TAFFANEL, *Le Premier Age du Fer Languedocien*. Bordighera-Montpellier 1955.
6. A part dels casos publicats per M. Beltrán, al 1987 Jaime D. Vicente Redón ens informà per carta de l'existència d'altres exemples localitzats en aquesta zona, com els 23 casos de El Palomar de Oliete, a Terol, però n'hi ha d'altres inèdits que arriben fins i tot a època romana (en aquest sentit veure M. BELTRAN, *Velilla de Ebro (Colonia Victrix Iulia Lepida/Celsa), Zaragoza, Campañas 1976-78*, a *Noticia-rio Arqueológico Hispánico* 9. 1980. En aquests darrers anys poden haver augmentat les troballes, però ho desconeixem. Agraïm a J.D. Vicente Redón aquesta informació inèdita.
7. Veure F.GUSI, *Enterramientos infantiles ibéricos*, a I Congreso de Historia del País Valenciano II, págs. 277-281. València 1980; P. GUERIN, R. MARTINEZ, *Inhumaciones infantiles en poblados ibéricos del área valenciana*, *Saguntum* 21, págs. 231-265. 1987, entre altres.
8. A. LLANOS, *Poblado protohistórico de La Hoya*, Instituto Alavés de Arqueología. Vitoria-Gasteiz 1977; E. GIL, *El poblado de Atxa (Vitoria-Gasteiz). Un ejemplo de asentamiento de la II Edad del Hierro con aculturación celtibérica en el Valle del Zadorra*, comunicació presentada a los II Encuentros de Prehistoria Aragonesa, Saragossa-Casp 1986 (en premsa).
9. Segons ens informà verbalment aquesta investigadora, en la fase ibèrica d'aquest poblat es localitzà un nadó o fetus a terme inhumat al costat d'una vivenda, a dos metres d'un dels murs. També volem agrair des d'aquí l'interès d'aquesta investigadora en la nostra tasca. A part d'aquesta informació verbal, la professora Cerdeño ha donat testimoni d'aquesta troballa en la seva comunicació presentada als *II Encuentros de Prehistoria Aragonesa* celebrats a Saragossa i Casp durant els mesos d'octubre i novembre de 1986, que encara resta inèdita, així com a les seves intervencions al Congrés sobre necròpolis celtibèriques celebrat a Daroca a l'abril del 1988.
10. Referit, com es pot veure, de forma exclusiva a la Península, doncs el fenomen d'enterrar infants a les cases es troba al llarg de la Mediterrània, en llocs com Egipte, Roma o el món grec.
11. M. BELTRAN, *Enterramientos infantiles en el poblado ibérico de la Romana (La Puebla de Híjar, Teruel)*, a *Ampurias* 38-40, pág. 314. 1978; J.L. MAYA, *Incineració i ritual funerari a les valls del Segre i Cinca*, a *Cota Zero* 2, pág. 45. 1986.
12. MAYA, *Incineració...*, citat, pág. 45.
13. M. BELTRAN, *El poblado ibérico de Castillejo de La Romana (La Puebla de Híjar, Teruel)*, a *Excavaciones Arqueológicas en España* 103. Madrid 1979; C. LORENCIO ET AL., *Enterramientos infantiles a l'edifici imperial de La Magdalena (Lleida)*, a *Actes de les I Jornades d'Arqueologia Romana*. Granollers 1986. També sembla haver-se trobat un cas semblant a la vil·la romana de Corbins datat al segle II d.C., segons ens ha informat verbalment na Maite Mascort, a qui agraim aquestes dades. A Castrojeriz (Burgos) sembla que també hi ha inhumacions infantils en època romana (SACRISTAN, *La Edad del Hierro...*, citat, pág. 63), y al mateix peu de la muralla oriental de Segóbriga s'hi han localitzat inhumacions infantils en urna que semblen correspondre a un moment tardo-romà (H. LOSADA, R. DONOSO, *Excavaciones en Segóbriga*, a *Excavaciones Arqueológicas en España* 43, pág. 50. 1965).
14. BALLBE ET AL., *Distribución...*, citat. Sembla, no obstant, que a La Pedrera hi ha un cas, únic per ara, corresponent a un fetus a terme datable a finals del Bronze mig: veure J. GALLART, E. JUNYENT, *Nou tall estratigràfic al poblat de La Pedrera (Vallfogona de Balaguer, Tèrmens, La Noguera)*, a *Espai i Temps* (en premsa).
15. Veure, per exemple, M. RIU, *Alguns costums funeraris de l'Edat Mitjana a Catalunya*, a *Acta Mediaevalia*, Annex 1: *Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya*, págs. 29-57. 1982.

jats d'èpoques més recents¹⁶ pertanyen a un context i una conceptació ideològica, en principi, absolutament diferent, i, per tant no s'haurien incloure dins d'aquest fenomen si no es poden aportar dades més sòlides que la simple traspolació etnogràfica.

Tot i amb això, és clar que un mateix ritu, amb matissos, el podem trobar en cultures distants, tant en l'espai com en el temps, sense que necessàriament tinguin un origen comú: què tenen a veure les incineracions secundàries que es practiquen actualment a Bali amb les que s'han constatat al món ibèric?¹⁷. No obstant, si seguim les idees de M. Eliade hauriem de creure que pertanyen a una mateixa cosmovisió, però d'aquí a voler trobar un origen comú al ritu d'inhumar els infants sota el sòl de la vivenda, tant extès pel món mediterrani, ens sembla una mica fora de lloc.

Tornant als casos peninsulars, després de que en F. Gusi fes alguna primera aproximació al tema en referència al País Valencià¹⁸, es publicà, al 1978, un primer estat de la qüestió sobre el que ja llavors s'anomenava "inhumacions infantils"¹⁹. Intent, sens dubte, lloable, però que actualment ha quedat absolutament desferrat, malgrat que alguns autors segueixin presentat-lo com la resolució al que en principi es considerava com un "perillós" problema a plantejar-se. En els treballs d'en M. Beltrán i en F. Gusi es donaven per primer cop hipòtesis explicatives en les quals es podessin incloure aquelles "molestes" "inhumacions infantils". Més tard, en F. Gusi plantejaria el problema de manera diferent²⁰. A partir d'aquest moment es començava a formar el paradigma: els infants de curta edat eren inhumats sota el paviment de les vivendes per contes d'ésser incinerats i posteriorment dipositades les restes a la ciutat dels morts (necròpolis), lloc on només hi podrien accedir els "adults" en tant que membres reconeguts de la societat.

Publicacions posteriors han ajudat a forjar una mena de mite intocable, on la crítica ja no tenia lloc. El que va començar essent una primera hipòtesi explicativa es va convertir en paradigma. La major part dels investigadors han seguit defensant aquesta hipòtesi, mentre uns es limiten a citar les troballes sense especificar més, altres apunten la possibilitat del sacrifici ritual²¹, que anteriorment ja havia contemplat, encara que amb un altre matís, en F. Gusi²² i que més tard abandonaria²³, i un darrer grup descartà aquesta última hipòtesi²⁴.

16. J.M. de BARANDIARAN, *Los diversos aspectos históricos de la cultura vasca*, a IV Simposio de Prehistoria Peninsular, págs. 306-309. Pamplona 1966, i, del mateix autor, *Mitología vasca*, Ed. Txertoa. San Sebastián 1979. Veure, també, la nota 34.

17. Al respecte es pot consultar M. CHARRAS, *Et le feu t'emportera... Bali: de la mort a l'ultime purification*, a J. Guiart (comp.): *Les hommes et la mort. Rituels funéraires a travers le monde*, págs. 151-170. París 1979, i N. RAFEL, *El ritual d'enterrament ibèric. Un assaig de reconstrucció*, a Fonaments 5, págs. 13-31. 1985.

18. F. GUSI, *Enterramientos infantiles ibéricos en vivienda*, a Pyrenae 6, págs. 65-70. 1970, i *Informe sobre la campaña de excavaciones en la región del alto valle del Mijares*, a Noticiario Arqueológico Hispánico XVI, págs. 205-241. 1971.

19. BELTRAN, *Enterramientos infantiles...*, citat.

20. GUSI, *Enterramientos infantiles...*, citat.

21. O. BARRIAL, *El ritual del sacrificio en el mundo ibérico catalán*, comunicació presentada al I Coloquio Internacional sobre las Religiones Prehistóricas de la Península Ibérica, Salamanca-Càceres 1987 (en premsa); J. BARBERA, *Formació i desenvolupament de la cultura ibèrica al Vallès*, a Limes 0.

22. GUSI, *Informe sobre...*, citat.

23. GUSI, *Enterramientos infantiles...*, citat.

24. P.A. LILLO, *El poblamiento ibérico en Murcia*, pág. 54. Murcia 1981; E.A. LLOBREGAT, *Contestania ibérica*, pág. 203. Alacant 1972.

Aquest primer intent d'explicació marcarà de manera radical el curs de la investigació, simplement perquè no serà novament investigat. En general els arqueòlegs es limitaran a citar noves troballes i fer referència a determinats articles (especialment als esmentats de F. Gusi, M. Beltrán i M. Tarradell), amb la qual cosa el molest problema de la interpretació quedaria "resolt". Tampoc és que això sigui un crim execrable, és una pura qüestió de comoditat per part nostra que sovint apliquem davant determinades qüestions que ens semblen delicades i preferim no "mullar-nos". En ciència és normal, encara diria més, és la pròpia "ciència normal"²⁵. Una hipòtesi es posa de moda, el problema es pren per resolt i tothom accepta l'explicació proposada com a veritat, donant pas a l'autoritarisme ("és veritat perquè ho diu "fulano", i, per tant, indiscutible"), i quan el coneixement s'adquireix per aquest sistema, quan no hi ha lloc per a la crítica, llavors tot rastre del que podria anomenar-se ciència desapareix confós en una mena de neurosi academicista; modus anormal de vivenciar la realitat, egocentrisme (introspecció), no acceptació de les pròpies limitacions, etc., que acaba provocant una crisi de maduració, en aquest cas de la comunitat científica²⁶.

Va ser a partir de la pròpia experiència de camp durant els anys 1986 i 1987, que ens vam començar a capficar en qüestions d'aquesta mena, quan es localitzà una "inhumació" infantil durant les excavacions que duu a terme el Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola al poblat de Ca n'Olivé. Aquesta, amb una cronologia del segle IV a.C., no presentava cap mena d'indici de retall del paviment, sinó que es trobava sota ell, en el reompliment de terra previ a la construcció del sòl habitacional. Aquesta troballa, que no indicava signes d'inhumació sinó d'haber estat dipositat durant una reforma de la vivenda²⁷ ens recordà els sacrificis fundacionals d'ovicàprids que es localitzen en aquesta àrea geogràfica. I així, iniciàrem un estudi en profunditat sobre el tema, (sacrificis de fundació i inhumacions infantils), i les primeres impressions les vam exposar públicament en el Coloquio Internacional sobre las Religiones Prehistóricas de la Península Ibérica, celebrat a Salamanca i Càceres al mes de maig de 1987²⁸. Aquesta comunicació encara no ha sortit a la llum, però ja ha provocat determinades crítiques per part d'alguns col·legues. La base d'aquest treball era proposar una alternativa al paradigma, que havia arribat a un moment d'estancament i no podia aportar cap nou avenç a la investigació. Vàrem creure que havia arribat el moment d'arremetre contra ell i fer noves propostes. En un moment del text vam deixar ben clar que el que preteníem era "*plantear el problema*" i "*...ofrecer después una hipótesis explicativa que posteriores trabajos deberan falsar o corroborar, que es en definitiva el propósito de este trabajo.*", i més endavant deiem que "*...intentaremos formular una hipótesis de trabajo que se pueda ajustar a todo lo dicho anteriormente.*" No hi va haver, doncs, cap afirmació categòrica al respecte. La nostra hipòtesi pretenia relacionar dos rituals aparentment desconectats que es donen a Catalunya (l'estudi en qüestió es limitava a aquesta àrea) i que ja he esmentat: les inhumacions infantils i els sacrificis

25. T.S. KHUN, *La estructura de las revoluciones científicas*, págs. 33-67, F.C.E., Mèxic 1975.

26. Aquí es tracta simplement d'un paral·lelisme metafòric entre una enfermetat mental (neurosi) i una "enfermetat" acadèmica (que pateix, en general, la comunitat científica, si és que, com ja hem dit, pot considerar-se científica una comunitat on el coneixement s'adquireix de forma autoritària).

27. Fet que sembla donar-se també al poblat de Darró (Vilanova i la Geltrú, Garraf) amb les inhumacions infantils, que es corresponen amb tres reformes d'una vivenda durant un període de cent anys, i al d'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès) sembla passar el mateix amb una sèrie de sacrificis animals localitzats en un recinte cultual (J. SANMARTI, J. SANTACANA, *Un recinto cultural al poblat ibèric d'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès)*, a *Fonaments* 6, págs. 157-169. 1987)

28. BARRIAL, *El ritual...*, citat.

fundacionals. En aquest col·loqui exposarem la contrastació de la nostra hipòtesi²⁹ seguint la proposta metodològica de K. Popper³⁰, feta posteriorment a la redacció de l'estudi i que, per tant, no consta a la comunicació que vam presentar. Esquemàticament era com segueix:

1— *Presentació d'una nova idea:*

"A l'àmbit ibèric laietà es practicava el ritual del sacrifici infantil".

Els conceptes que inclou aquesta idea els definim de la manera següent:

- RITUAL: Comportament estereotipat i socialment pautat referit al món sobrenatural.
- SACRIFICI: Destrucció ritual d'una víctima.
- INFANTIL: Individu que no ha superat els deu anys d'edat.

2— *Conclusions extretes de la hipòtesi a través de la deducció lògica:*

Per a deduir les conclusions ens basem en les següents hipòtesis auxiliars. Aquestes hipòtesis auxiliars no han estat posades a prova, per tant, si un cop contrastades es falsessin l'esquema que aquí presentem seria immediatament rebutjat:

- El sacrifici humà implica l'existència d'una víctima substitutòria, que en el món ibèric laietà serien els oviçàprids.
- Les restes animals trobades sota el paviment de les habitacions són sacrificis.
- El sacrifici comporta un cos de creences que el justifica.
- Les restes arqueològiques, per a que indiquin la possibilitat de l'existència de sacrifici, han de localitzar-se en un context extrafunerari (fora de l'àmbit normal d'enterrament, és a dir, les necròpolis), en aquest cas el lloc d'habitació.
- Al món ibèric hi havia un índex molt elevat de mortandat infantil.

Les conclusions són les següents:

- Les restes humanes localitzades no han d'indicar la possibilitat de que formin part d'un ritual funerari.
- La víctima substitutòria i l'infant formen part d'un mateix ritual, i per tant la seva localització dins de la casa ha de ser la mateixa.
- En una habitació és poden localitzar només infants.
- En una habitació poden aparèixer juntament infants i víctimes substitutòries (oviçàprids).
- En una habitació poden aparèixer només oviçàprids, complint la funció de víctima substitutòria.
- Les restes d'infants i oviçàprids localitzades en altres indrets fora de les habitacions formen part d'un fenomen diferent.
- No poden localitzar-se infants només dins de les habitacions y oviçàprids només a l'exterior.

29. Agraïm l'orientació metodològica de Teresa San Román i la col·laboració d'Antoni Canals.

30. K.R. POPPER, *La lògica de la investigació científica*, Ed. Laia. Barcelona 1985.

3— *Comparar les deduccions lògicament entre elles per a posar a prova la coherència interna del sistema:*

Les deduccions són compatibles entre elles, no es contradexen, i per tant el sistema és coherent.

4— *Estudiar la forma lògica de la teoria per a saber si es sintètica o analítica:*

La hipòtesi és un enunciat sintètic ja que és empíricament contrastable (la localització de les restes en les condicions expressades) i la seva falsació és lògicament possible. No és, doncs, tautològic, ni, per tant, analític, i permet, a partir d'ell, desenvolupar un procés lògic.

5— *Comparar la idea proposada amb altres rivals per a saber si aquella suposarà un avanç en el coneixement:*

Idees rivals:

- a) Les restes infantils localitzades a l'interior de les cases són enterraments d'infants morts per causes naturals, és a dir, que la seva inhumació a l'interior de les cases formaria part d'un ritual funerari destinat als infants (partint de la idea de que la seva condició de no-adults no els permet accedir al ritus funerari destinat als membres de la comunitat: la incineració i posterior dipòsit de les restes en urnes inhumades en necròpolis).
- b) Les restes d'ovicàprids són part d'un ritus de fundació de la casa, són animals sacrificats i dipositats en el sòl prèviament a la seva construcció, i es tracta d'un ritu diferent a les inhumacions infantils.

Tenint en compte que la disposició dels oviçàprids i dels infants a l'interior de les cases és la mateixa (hi ha una tendència a situarse al costat de murs o sota ells i sempre sota el nivell d'habitació), i que en algun cas apareixen junts i que en un moment històric o la mortandad infantil és molt elevada, a la Laietània (i, extensiblement a l'actual Catalunya) hi trobem normalment un infant per casa, excepte en una vivenda de Ca n'Olivé on n'hi ha tres, dos dels quals poden ser bessons), i no en totes, pensem que la nostra hipòtesi explicaria les dues tesis tradicionals acceptades, considerant l'ovicàprid com una víctima substitutòria i que ambdós formarien part del mateix ritual: el sacrifici de fundació.

6— *Amb ajuda d'altres enunciats anteriorment acceptats, deduir de la teoria enunciats que siguin fàcilment contrastables. Els nous enunciats deduïts que han de realitzar la contrastació s'escolliràn de manera que no se dedueixin d'una altra teoria vigent i en particular de forma que la contradiguin.*

— Totes les restes humanes inhumades en cases pertanyen a individus menors de deu anys.

— Els restes d'infants i oviçàprids localitzats en contextes d'habitació no presenten signes de ritual funerari (ofrenes, per ex.).

— Infants i ovicàprids es localitzen en un mateix context: al costat de murs o angles de les habitacions i sota el paviment. En algun cas apareixen junts.

7— *Acceptabilitat de la teoria (la teoria serà o no acceptable si aquestes conclusions deduïbles d'ella resulten ser acceptables, segons criteris de valoració prèviament acceptats. Si resulten acceptades, la nova idea també s'acceptarà, encara que mai pot establir-se de forma definitiva).*

Per a mantenir aquesta hipòtesi ens hauriem de replantejar l'excavació dels sòls habitacionals del poblats ibèrics. Caldria donar més importància a aquest ritu que fins ara els investigadors pràcticament han ignorat sense fer un intent seriós de contrastació. S'han localitzat els primers signes d'un ritual del que no en teniem constància i que no només es dona a la Laietania, inhumacions infantils sota el paviment de les cases es troben en una àmplia àrea de la península Ibèrica, i que presenten diferències segons la zona. Aquí hem analitzat una part concreta del món ibèric que respon a una unitat atribuïda per les fonts antigues. A partir d'ara ens hauriem de plantejar treure el màxim de dades possibles quan s'excava una inhumació infantil o es localitzen restes d'animals sota el paviment d'habitacions, ja que les publicacions que parlen d'aquests aspectes gairebé no ens diuen res més enllà de la pura descripció i molts cops incompleta. Cal localitzar nous casos i veure si la nostra hipòtesi es corrobora o es falsa, amb les dades que tenim actualment no podem donar una visió de conjunt. També seria necessari reestudiar les restes procedents d'excavacions antigues i publicar tots els casos inèdits. Per tot això, cal tenir molt en compte la provisionalitat dels resultats obtinguts en aquest treball.

Vist aquest esquema, en general deduïm:

— Identitat del lloc de la troballa (sota el paviment de les vivendes, generalment en zones properes a murs).

— Ambdós tipus de fenomen poden aparèixer junts (en una mateixa vivenda).

— Pocs infants en relació a altres zones, fet que descartava, com a mínim, la possibilitat de que fos un ritu funerari destinat a *tots* els infants si partim de la idea d'una alta mortandat infantil en aquell moment històric (si algú pot falsar aquesta hipòtesi auxiliar renunciarem amb molt de gust al nostre enunciat general). Manquen estudis al respecte, però fins que no es prengui per costum publicar els resultats de les anàlisis de les restes humanes localitzades en necròpolis (i de les pròpies inhumacions infantils) no es podran dur a terme³¹.

— Seguint amb el punt anterior. Potser no hi hagin infanticidis rituals en el món ibèric, però si hi ha una selecció de l'infant a inhumar (almenys a l'àrea catalana està clar que tots no són inhumats), quin és el criteri? Aquest podria ser un altre aspecte a treballar.

— En les societats arcaiques el sacrifici és una pràctica corrent. El sacrifici humà també ho va ser fins la colonització. Hi ha un prejudici dels investigadors a acceptar aquesta

31. La manca d'estudis de restes humanes localitzades en necròpolis dificulta la possibilitat de tenir un valuós element de contrastació: hi ha infants de curta edat incinerats? Per si mateix aquest fet és difícil de constatar degut a la feblesa de les restes òssies en aquestes edats, però la manca d'estudis no dona ni tan sols peu a la possibilitat.

possibilitat en el marc de la cultura ibèrica³², mentre que en la cultura celtibèrica sembla plenament acceptat³³.

— Inexistència d'aixovars funeraris (o restes que així puguin atribuir-se de forma clara). A altres àrees fora de Catalunya sembla que aquest fet es matisable.

Naturalment, també exposarem punts en contra d'aquesta hipòtesi: manca de dades i descripcions exhaustives de les troballes, pocs exemples localitzats a la zona catalana, problemes per a determinar una mort violenta en infants de tan curta edat (o fetus a terme), etc. No obstant, el que considerem fonamental en aquest cas va ser la pública exposició de l'anomalia que precedia a la destrucció del paradigma, que podríem resumir com segueix:

— Si és grotesc i imaginatiu pensar en l'infanticidi ritual perquè "no es pot demostrar", com es demostra llavors que els infants no formen part de la comunitat? La defensa pretén basar-se en que es un ritual que ha perdurat fins a l'actualitat; llavors pot algú demostrar de forma seriosa aquesta perduració seguint el fil des del món ibèric fins a l'actualitat? Generalment els defensors del paradigma es conformen amb citar els esmentats treballs d'en Barandiarán sobre Euskadi³⁴. Bé, tenim el cap i la cúa, però què passa entremig? Es tracta del mateix ritual? Com es pot fer aquesta traspolació cultural i temporal sense cap base sòlida apelant a un major coneixement científic?

— Com demostrar (o acceptar de forma tan poc crítica) aquesta suposició d'un ritus de pas en el primer any de vida? Potser també per traspolació amb el món grec o amb el cristianisme?

La crisi del paradigma es fa latent quan comencen a sorgir diverses escoles i interpretacions. Aquest marc de confusió és el que genera l'anomalia (que, en l'esquema de Popper, duria a la immediata refutació de la hipòtesi), el canvi, la mort del paradigma³⁵, i és precisament això el que volia provocar amb la meua primera intervenció (malgrat que tímida, simplista i confusa). Per això ens cridà l'atenció veure publicat un recent article sobre el tema, enfocat d'una manera totalment diferent³⁶. Es tracta d'un treball exhaustiu on els autors no descarten la hipòtesi del sacrifici fundacional els enterraments del Camp del Túria i Los Villares, a part de plantejar noves alternatives, apreciand la diferenciació per zones que presenta aquest ritual. Només obrint nous interrogants que descartin les velles i desfassades tesis que hem estat mantenint durant massa temps donarà lloc a la "revolució científica", una fisura definitiva en la ciència normal³⁷.

32. Davant d'aquest plantejament la reacció d'alguns d'ells ha estat la riota o el descrèdit. Naturalment, si tot estava ja resolt, per què veniem ara plantejant problemes? (i aquí remetem a la reacció neuròtica acadèmica ja descrita i el problema paradigma/autoritarisme versus destrucció del paradigma/crítica). Prejudici, per tant, en una doble vessant: moral i etnocentrista.

33. Veure, per exemple, M. SALINAS, *El culto al dios Lug y la práctica de sacrificios humanos en Celtiberia*, a *Studia Zamorensia* 4, págs. 303-311. 1983; i G. SOPENA, *Dioses, ética y ritos. Aproximación para una comprensión de la religiosidad entre los pueblos celtibéricos*, pág. 54. Saragossa 1987.

34. "...ha estado muy extendida en nuestro país hasta fines del siglo pasado la costumbre de enterrar bajo el alero del techo de su casa —entre el goteral y el muro— o en una huerta contigua a la casa a los niños muertos sin bautismo. Dos tejas abarquilladas servían de ataúd. De personas que observan costumbre poco cristiana, se dice que deberían ser enterrados bajo el alero de su casa. Así, la creencia de que la casa o su contorno inmediato es cementerio de paganos, ha llegado hasta nosotros". (BARRANDIARAN, *Los diversos aspectos...*, citat, pág. 308).

35. KHUN, *La estructura...*, citat.

36. GUERIN, MARTINEZ, *Inhumaciones infantiles...*, citat.

37. KHUN, *La estructura...*, citat.

Aparentment pot semblar que no acceptem la idea d'un ritu funerari destinat als infants de curta edat, però no és això el que pretenem amb aquest article. Tampoc volem caure en la trampa de defensar aferrissadament la nostra hipòtesi dels sacrificis infantils, potser anem errats. Però el que és innegable és que hi ha una manca d'alternatives que es podrien plantejar de forma seriosa; sacrifici d'infants nascuts amb tares físiques, morts durant el part i abortaments, fills il·legítims, ofrena del primogènit, o tot alhora, fins i tot la mateixa hipòtesi tradicional (amb una altra base empírica, és clar). La tendència a que els individus siguin nadons o fetus a terme també és una dada important a tenir en compte. Les possibilitats són infinites i les dades comencen a tenir certa base: aixovar funerari o no, edats, nombre d'infants per habitació i/o poblat, infants també en necròpolis o no (manca de dades), distribució per zones, ritus destinats als infants en altres àrees, etc., són alguns dels aspectes on recomençar. Fins ara la tasca feta no ha estat baldera, però la recerca ha quedat estancada, és això el que volem posar de manifest aquí. No volem parlar de veritat o no veritat, en ciència no n'hi ha de veritat, hi ha crítica, i això ja ho va posar de manifest el mateix Popper fa molt de temps. Nosaltres serem els primers en renunciar a la nostra hipòtesi (reconeixem la seva feblesa) quan es presenti algun treball plantejat de forma lògica i seriosa i amb dades més fiables que les habituals. Malgrat les deficiències de les teories popperianes i l'escola falsacionista, la idea de presentar la contrastació de la nostra hipòtesi seguint el mètode hipotètic-deductiu de Popper era més un intent de plantejar una via lògica de treball que la de solucionar definitivament un problema, doncs el mateix Popper posà de manifest la provisionalitat dels resultats de la ciència, idea que també hem seguit en l'esquema anterior.

El tema és complex, i no hem de pensar necessàriament en que el fenomen de les inhumacions infantils sigui el mateix arreu. La diferència de substrats, les influències colonials, etc. segons la zona, són factors, si no determinants, sí amb suficient entitat com per a no oblidar-los. La gran variabilitat que trobem en aquest fenomen (aixovars ?) o no, en urna o sense, urnes amb un sol individu o més, cases sense inhumacions i altres amb una sola o un nombre el·levat, nombre de troballes en cada àrea, etc.) ens hauria també de fer replantejar la generalització que acostumem a fer. Potser ens no trobem davant d'un sol ritual sinó de més, que ens han deixat unes restes arqueològiques amb característiques similars i que són diferents en cada zona. A Cortes ho costatem al segle VII a.C., però a Catalunya no arriba fins a finals del segle V a.C. (si deixem a part el cas de La Pedrera), influències mediterrànies?, substrat dels Camps d'Urnas? Al País Basc (La Hoya i Atxa) i Cortes s'han localitzat centenars d'individus, a Catalunya, en època ibèrica només 20 repartits en cinc poblats, alguns dels quals encara resten inèdits³⁸. Això ens hauria de fer repensar tot el que s'ha dit i fet fins ara. Les mateixes crítiques dels nostres col·legues cap el present treball poden ser un bon punt de partença.

La majoria dels arqueòlegs tenim massa feina aprenent de memòria tots els noms, tipus i formes ceràmiques com per a dedicar-nos a fenòmens que "estan tan clars" que no val la pena pensar-hi més. I al cap i a la fi, què podem aportar a la ciència les noves generacions si la possessió de la "veritat" està normalment en mans d'uns pocs?

38. Sis a Ca n'Olivé (un del segle IV a.C. i cinc entre 250-100 a.C.), Tres a Darró (175-75 a.C.), quatre a la darrera fase de La Penya del Moro (425-375/350 a.C.), dos a l'oppidum de Sant Andreu (segle IV a.C.) i cinc localitzats recentment a L'Illa d'en Reixac, també amb una cronologia del segle IV a.C. En general nadons i fetus a terme. Agraïm aquí la informació verbal i inèdita proporcionada per Josep Barberà, Alberto López, Joan López i Eliseo Gil, aquest darrer referent al poblat d'Atxa (Vitoria-Gasteiz). Pels exemples de L'Illa i Puig de Sant Andreu, encara inèdits, veure LLORENS ET AL., *Les excavacions...*, citat, i la comunicació presentada per l'Equip Arqueològic d'Excavacions de l'Illa d'en Reixac al col·loqui L'Anthropologie Préhistorique: Resultats et Tendances, Sarriàns 1989, titulada *Enterraments domèstics d'individus perinatals a l'Illa d'en Reixac-Ullastret, Girona, Espanya*.